

ene er betalingsmændenes professionalisering, det andet »officersklassen som samfundsspejl«, primært spørgsmålet om samfundets militarisering. Her mærkes tidsnøden for så vidt som analysen er kortfattet. Det gælder både de meget interessante metodiske perspektiver (idet der bevidst benyttes to egentlig anakronistiske variable, professionalisme og militarisering, som målestokke, bearbejdelsen af det nye materiale, inddragelsen af andet stof og diskussionen af udviklingen. De to hovedkonklusioner forekommer dog tilstrækkeligt underbyggede. Der konkluderes på det første punkt, at store officersgrupper, men ikke alle, er betydeligt mere professionaliserede end før antaget, og på det andet punkt, at samfundet trods de lange krige kun er militariseret i ubetydelig grad.

Man aner konturerne af et samfund, hvis forhold til krigen og alt dens væsen er i hastig, ikke altid harmonisk udvikling, og hvor gennemgribende ændringer aftegner sig i horisonten, fordi krigen og våbnene er centrale for den sociale og politiske struktur. Mulighederne i emnet og det etablerede materiale har ikke kunnet udtømmes, men bogen er tankevækkende, og vil uden tvivl være et godt udgangspunkt for kommende forskning.

Gunner Lind

OLE FELDBÆK: Danske Handelskompagnier 1616–1843. Oktrojer og interne Ledelsesregler. Udgivet af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. Kbh., 1986. 779 s. Ill. 300 kr.

Et blik på litteraturlisten i den foreliggende udgivelse viser, hvor fremtrædende en placering handelskompagniernes efterladte arkiver fra det 17. og 18. århundrede har haft for fremkomsten af megen dansk historieskrivning lige fra oversigtsværker til upublicerede specialer. Og mens man på andre felter kan støtte sig på bindstærke trykte udgaver af forordninger såvel som reskripter, så har man for kompagniernes vedkommende været i den lidt uvante situation, at det har været relativt vanskeligt at orientere sig om det *legale* grundlag for deres virke. Dette er der med eet, kilotungt slag rådet bod på ved udgivelsen af octrojer og ledelsesregler for de henved en snes »rigtige« kompagnidannelser, hvis tilblivelse og virkemåde var betinget af den allerhøjeste approbation.

Tidsrammen fremgår af titlen, idet det dog af den knappe, men kyndige indledning fremgår, at det længstlevende, Asiatisk Kompagni, allerede et halvt århundrede før opløsningen måtte betegnes som en anakronisme. Den firdelte disponering af bogen følger kompagniernes virkeområder: først en fjernøstlig, dernæst en afrikansk-vestindisk, siden en nordatlantisk og til sidst en blandet afdeling inkluderende de sidst grundlagte »højkonjunkturselskaber« fra den amerikanske uafhængighedskrigs tid. Kronologisk set følger man endvidere udviklingen fra de »regulerede« købmandssammenslutninger frem til selskaber med både aktionærkreds og direktion. Foran materialet for hvert enkelt kompagni er anbragt yderligere en introduktion, idet man dog skal vænne sig til, at pågældende kompagnidannelses skæbne normalt er beskrevet i forbindelse med dets efterfølger.

Der er tale om en udpræget »serviceudgave« ikke alene i kraft af litteraturlisten og henvisningerne ved de enkelte afsnit, men tillige ved de nyttige fodnoters

forklaringer af »sære ord« og specielt hollandske, franske og latinske udtryk – dette sidste vel i en realistisk erkendelse af, at de sproglige barrierer i forhold til gamle tekster ikke ligefrem kan siges at være under nedbrydning. Bogen er i øvrigt sparsomt, men relevant illustreret.

Man kan glæde sig over, at udgiveren ikke har sat et tiår af til selv på forhånd at udnytte dette store materiales muligheder for komparative studier. Dels har emnet således ikke været blokeret en rum tid, dels vil udgaven gøre nytte et decennium tidligere, end det ellers ville have været tilfældet. Men naturligvis kan Ole Feldbæks holdning til handelskompagnerne og deres historiske betydning let aflæses. Der er, som man kunne vente, tale om et temmelig nuanceret syn på disse selskabsdannelser under større eller mindre statslig dominans, der betragtes som en fase i den økonomiske udvikling. Nuanceringen skal ses i forhold til tidligere tiders firkantet liberalistiske tilrettevisning af handelskompagnerne som fejlskud og udtryk for dilettantisme på højeste plan. I forbifarten sporer man her lidt af forklaringen på, at en udgave som denne ikke så dagens lys allerede for hundrede år siden.

Anders Monrad Møller

CHARLOTTE DOROTHEA BIEHL: *Mit Ubetydelige Levnets Løb* udgivet med indledning, noter og et afsnit om portrætter m.m. af MARIANNE ALENUS i Universitets-Jubilæets danske samfunds skriftserie nr. 501. Kbh., Museum Tusculanums Forlag, 1986. 219 s. 170,80 kr.

Mit ubetydelige Levnets Løb blev i 1909 offentliggjort i sin helhed af L. Bobé som en slags efterskrift til »Interiører fra Frederik den Femtes hof« – et udtog var allerede få år efter Biehls død i 1788 blevet trykt i »Billedgalleri for Fruentimmere« 1793. Godt at Marianne Alenius har fundet tiden moden til at hente denne selvbiografi frem i lyset. Teksten er en ny kritisk udgave efter originalmanuskriptet og forsynet med et exorbitant udførligt noteapparat. De mange ordforklaringer virker tyngende og uforholdsmæssige. Men det er da så også den eneste lille indvending, der kan rettes mod denne udgave.

De indledende afsnit vidner om en fornem indlevelse i Biehls person. Alenius kommer i sjælden grad rundt om Biehl, der fremtræder som en langt mere nuanceret og rig personlighed, end tidligere fremstillinger af hende har vist. Men påstanden om, at vurderingen af Biehl har været præget af diskriminering af kvindekønnet står næppe for en nærmere prøvelse og er uretfærdig over for forfattere som L. Bobé, K.F. Plesner og Sv. Cerdergreen Bech. Alenius er ingenlunde selv ukritisk over for Biehl, men hendes portræt er gennemsyret af indsigt og kærlig forståelse for et usædvanligt menneske, der forvaltede sine pund på forbilledlig vis. »Charlotte Dorothea Biehl er hverken sand, ægte eller blufærdig. Hun er blevet taget for alvorligt. Hun er morsom ... en kvindelig klovn i det borgerlige selskab, ikke altid vittig, men med en giftig tunge«, skriver Alenius. Hvis man leder efter reelle facts om Biehls levnedsløb, er hendes selvbiografi ikke den mest pålidelige kilde. Men der er godt stof at hente for dem, som søger efter vidnesbyrd om det gamle kønsrollemønsters indskrænkende muligheder for kvinder, både som børn og voksne.